

AZ ÉGERSZÖGI SZABADSÁG-BARLANG FELFEDEZÉSE

Csekő Árpád

BEVEZETÉS

A résztvevők mindannyian megkapták Balázs Dénes legújabb könyvét, amely az eredeti naplók alapján minden lényeges eseményt igen színesen összefoglal a barlang felfedezéséről. A szerző, érezve egészségi állapotának folyamatos leromlását, ezt a könyvet küldi Nektek, hogy a barlangkutatók hőskorába beleélhessétek magatokat. Egyvalamit szerényen elhallgatott: a felfedezés első számú kulcsembere maga a szerző.

A kettes számú kulcsember az ő unokabátyja, Balázs Lajos egészségi állapota miatt szintén nem lehet közöttünk, bár néhány kilométerre él Égerszögön pontosan azért, mert életének nagyobbik felét erre a barlangra tette fel. Ő már tősgyökeres égerszögi. A Fővárosból idevonzotta a barlang, a hegyek, mert ez benne van az erdélyiek élettérigényében. Szülőföldjéről menekülnie kellett magyarsága miatt, mikor azt másodszor kiszakították hazánkból, szélsőséges román nacionalisták vadásztak rá, a székelyek ügyes találékonysága mentette meg az életét.

Stefanik Gyuszi szintén betegeskedik, nem vállalhatta az utazást. Az aktív barlangozásból egy érdekes területen folytatja a munkát: ő lett Balázs Dénes egyik fő segítője, főleg az érdi múzeumi munkákban, a kiállításon sokfelé az ő keze munkáját látjátok, de annyira szerény, hogy eltitkolta előleket.

Ők mindhárman életük gyökeres fordulópontját köszönhetik e barlang-felfedezésnek. Számos barátunkat lelkileg is megtörte a tartós betegeskedés, ez az ő esetükben ellentétesen igaz: őket a barlangozás tette immúnissá minden ilyen pszichoszomatikus ártalom ellen. Azt hiszem, ez törvényszerű a közösen vállalt

életveszélyek után, hiszen ez életük nagy sikerélménye volt, ezért is lett fordulópont.

Ezután gondban voltunk a felfedezők elérésében. Csupor Pistáról annyit tudunk, hogy Ózdra került és itt már megszakad minden nyom. Óróla csak annyit, hogy nemcsak az életét veszélyeztette, hanem karrierjét is, amikor a diktatúra apparátusában a barlangászok mellé állt.

A felfedezők kényszerű távolléte indította arra a szervezőket, hogy egy szép könyvet adjunk a kezetekbe. Ez sokkal több, mint amit egy előadásban el lehet mondani. Nekem itt inkább csak az lehet a feladatom, hogy elmondjam a mai fiataloknak olyasmiket is, ami a diktatúra idejének barlangos konspirációját sértette volna - miután Dénes barátom a most megjelent könyvével feloldozott a titoktartás alól. Mentségünkre szolgáljon, hogy nem szeretjük a börtönt, bár ezt még egy cellában is kipróbáltuk. Ha ez itthon következett volna be, egyszersmindenkorra bevonták volna az útleveleinket is.

ELŐZMÉNYEK

A csoport magját a két Balázs unokatestvér alkotta. Akkoriban minden egyesület csak felügyeleti hatóság alatt működhetett. Ez Dénes munkahelyének sportköre, a Kinizsi SE szakosztályaként alakult meg. Amint kinőtte magát ez sok előnyt hozott: kedvezményes élelmiszert, utiköltség- térítést, közös felszerelést, később még autóbusz használatot is. A minisztérium jó gazdánk volt, és főleg nagyvonalú. A barlangnál a kis és nagy épület finanszírozása mögött a minisztérium pénzügyi osztályán dolgozó szürke eminenciás állt Dénes személyében. Persze a feltárási munka kezdetben csak szerény keretek közt indult. Akkoriban járták be először a karsztvidéket, amikor a Béke-barlang sikerescapata győzött. Ekkor a környék szegény falvai lázbajjöttek: lesz villany, munkahely, jólét, autóbuszjáratok a vasúthoz. A barlangászokat messiásként várták.

Az a tény, hogy a mélyben barlangok vannak, Vass Imre írásában is szerepel, ennek hidrológiai összefüggéseit világosan látta. A pontosítást Kessler Hubert tette meg. Jakucs László rengeteg vízfestésének eredménye akkor kezdett ismertté válni, de csak viszonylag szűk körben. Ő már 1952-ben kutatóaknál létesített a Dász-töbörben. Ezt az omlások miatt fel kellett hagyni. Két kutatóakna is volt: egyiket a helyi erdész a falusiakkal ásta ki, a másikat

Jakucsék. Mindössze nyolc méterre egymástól mindkettő 13 méter mélységben omlásossá vált.

Természetes volt tehát az akkor már sikeremberhez, Jakucs Lászlóhoz fordulni, így tették Dénesék is. A fogadtatás igen segítőkész volt, Jakucs Laci később rendszeresen látogatta a munkahelyeket és mindig újabb bontási helyeket ajánlott.

ÉGERSZÖG SEGÍTSÉGE

Más csoportok tevékenységével utólag összehasonlítva csoportunk igen sok segítséget kapott Égerszög falutól. A falu valósággal összefogott. Kulcsemberek Csopor István tanácsbíró volt. A barlangász szellem az elvtársból igazi jóbarátot csinált, aki minden szabadidejét bontással töltötte, hamarosan a hivatali időt sem kímélte.

Az első alkalommal a táborelőkészítőket nagy ív papírral várta: ezen voltak a falu természetbeni felajánlásai. Az akkori szegény időkben ez óriási segítség volt. Rengeteg krumpli, tej, mégtöbb aludttej, tejföl, túró - hiszen se villany, se hűtő a faluban - tojás, csirke folyamatosan a tábor ideje alatt. Szilvalekvár, liszt, zsír, szárazbab. Zöldbab, tök, uborka, zöldségfélék folyamatosan, a falu fiataljai nekünk termeltek egy kis területen, sőt az utánpótlást ki is hozták a táborba. Birkahúst vágáskor szükség szerint kaptunk. A táborban legnagyobb vetélkedés a tejcarnokba menésért volt - nem is annyira a tejért -, sokkal inkább a csinos kiszolgálásért.

A faluval való barátság komoly támaszt adott későbbiekben is főleg amikor a reményeinket egy - egy omlás szétrombolta. Egyszerű tábori ételeink voltak, de bőven ehettünk, az éhséget csak más barlangásztáborok elbeszéléseiből ismertük. Ha ilyen jólétbe cseppentünk bele, akkor viszont igyekeztünk is, hogy minél előbb meglegyen a barlang. Igazából csak kevés elképzelésünk volt a barlangról, sokkal inkább álom volt, amiért bontottunk.

Később már a barátság odáig fejlődött, hogy Pista neje finom főztjeivel kényeztetett: különleges képessége volt a finom ételekhez tábori mennyiségben is. Csúcsidőkben a pestiekkel együttesen főztek. Otthonában is rendszeres vendégek voltunk.

KISKALAPÁCS ÉS ÜRGEHÚS

A kutatótábor még egy óriási segítséget kapott Égerszögről. Pozsgai Pista bácsi, látta a kínlódást a kövekkel, és titokban ellátott minket ipari lőszerrel. Mint nagy gyakorlattal rendelkező lőmester természetesen minden lényegesre meg is tanított.

A szakmai tanítás mellett akkoriban még egy igen fontos dolgot kellett tőle megtanulnunk: a szigorú titoktartást. (Aki ezt az ötvenes évek elején nem vette komolyan, hamarosan zárkába kerülhetett barátaival együtt).

A robbanóanyag a "kiskalapács" fedőnevet kapta. Egy kopott és sáros oldaltáskában hordtuk ki a munkahelyre. A tábor újoncai is jóval később tudták meg, mit is vittek ki a bontás vezetőjének. Ez teljesen veszélytelen volt, hiszen a gyutacs természetesen nem ebben volt, elkülönítve jutott ki.

A tábor ügyeletes figyelői éberren figyelték nem jön-e idegen, főleg hatósági közeg. Ekkor kiadták az "ürgehús" jelszót, amit továbbítottak a munkahelyek legaljára is. Bányavidéken megszokott dolog egy-egy távoli dörrenés, lényeg, hogy ne az illetéktelen közelében robbanjon a töltet. Egy rutinos lőmester a kötőrmelékből még másnap is kiszagol mindent, de az ilyen öreg rókáktól nem kellett félnünk.

A tapasztalat bebizonyította: csak kis adagokkal érdemes dolgozni. Legtöbb esetben a normál 10 dkg-os adag fele is elég volt. Inkább többször kell lőni. Egy kisszelvényű kutatójáratban a nagy töltet több kárt okozhat, mint hasznot. A későbbiekben annyira növekedett a felhasználás, hogy legalizálni kellett a robbantási tevékenységet. A paxittal és ammondinamittal jóbalettünk, de féltünk a lebukástól. A Szabadság - barlang tárója eleve lőszertároló kamrával épült, az ÁRBSZ előírásoknak megfelelően.

Bármilyen furcsán hangzik, de 1956 december végén kénytelenek voltunk egy nagy robbantássorozattal látszatfelhasználást produkálni. A régi hatósági felügyelet ekkor már nem létezett az új még nem állt fel. Egy hosszabbítási kérelem a következő évre csak reflektorfénybe hozta volna mindazt, amiről egyszerűen megfélekedtek államigazgatási szinten. Mi megfélekedtünk a hatóságokról és tovább konspiráltunk. Ha mégis előkerült volna a papírunk, akkor robbantási felületek bizonyították volna a mi szabályszerű felhasználásunkat. Aki nem hiszi, járjon utána ...

VERSENGÉSBEN

A több munkahelyes bontás egészséges versenyszellemet eredményezett. Mindkét munkahelyen szépen haladt a feltárás. Az eredményeket és tapasztalatokat naponta lehetett megbeszélni a táborban. A kolbász másik végéről sokáig nem volt hír.

Augusztus 15-én reggel Holly Sanyiék az ígérettel ellentétben a felszínen érkeztek. Dénes szemrehányást tett: "... ígértétek, hogy pár nap múlva meglátogattok a barlangon át. Azóta figyeljük a lyukat, de senki sem jött. Talán eltévedtetek a szerteágazó labirintusban?" Válasz: "... félúton elakadtunk ... úgy 15 - 20 métert haladtunk ... leeresztettük a szifon vizét ... felfedeztük a Jóreménység-termét ... aztán elakadtunk a köves, agyagos hordalékban ..."

Akkor senki nem látott kiutat, de élt a lelkesedés: "... meglahagyjuk nektek a kolbászt! Mi átmegyünk Jósvafőre, és megpiszkáljuk a Kis-Tohonya-forrást" (A folytatást Holly Pisti előadása foglalja össze).

A kolbász teresztenyei végén a táborbontó csapat tett egy látogatást augusztus 29-én. A későbbi években itt is több táborunk volt, a lelkesedés odáig fokozódott, hogy még kőépületet is építettünk a forráshoz (az egykori Bíró-portán, sőt ezt még telekkönyvbe is bejegyeztettük).

Ami a Vizetést illeti, a későbbiekben kiderült, hogy az is Teresztenye határához tartozik, ezért az égerszögiek nem támogatják az onnan való bejutást. A csoport ekkor már nagyon elkötelezte magát Égerszögnek, és vállalta a feltárást a falu közigazgatási területéről. A versengés a falvak között tehát ugyancsak beleszólt a barlangkutatók történetébe ...

AZ ŐSZI FOLYTATÁS

A nyári szabadságok elfogytak, a tanév elkezdődött, szinte előre látható volt a munkahelyek pusztulása. Csupor Pista szerzett pénzt. Most már az 1-es munkahely 45 méteres tárója volt a tét. A huzat biztató. A tavaszi hóolvadás előtt komolyan kell a tárót kiácsolni.

Ettől kezdve egy rátermett ember kell a helyszínen. A rengeteg omlás: a "guillotínok" az előzetes válogatást megtették. A megmaradt aktív embereknek a kemény munkán és veszélyen felül saját munkahelyükön kellett úgy helytállniok, hogy eltűrjék a távolmaradásukat. Akinek az ötvenes években nem volt munkaviszonya negyedéven túl KMK (közveszélyes munkakerülő) kategóriába került, igazoltatásnál a rendőr el is vezethette. Kétségtelenül a Csíki Havasok szülötte, Lajos volt a legesélyesebb jelölt erre a feladatra, a szíve ide húzott. Ekkor kötelezte el magát a barlang ügye mellett, átmeneti időre. A munkahelyét feladja egy időre a szent cél érdekében. Családos ember létére a "legfőbb főhatóság", az asszony jóváhagyása ment a legnehezebben. Amikor az igen mellett döntött Erzsike, maga sem tudta, hogy ezzel életük leghosszabb szakaszáról döntött. Döntött egyben a barlang sorsáról is, amely már nem soká várattott magára. Cherchez la femme, mondják a gallok Északborsodban.

Ettől kezdve kis létszámmal, de hatékonyan folytatódott a munka az 1-es aknában. Lajos - immár főhivatásként - a helyszínen, Csupor Pista a községi tanácsban, Dénes a minisztériumban, - az utóbbi két személy esetében ezt a tényt a jelenléti ívek bizonyítják. Amikor ténylegesen is látni lehetett őket az irodában, akkor a feltárás valamilyen szervezőmunkáján ügyködtek. Aki tudott időp szakítani, rendszeresen feljárt. Annakidején nem mondhattunk nyilvános köszönetet az egészségügynek, ezt csak most tehetjük meg - negyven év után, azokért a betegállomány papírokért, amelyeket tulajdonképpen a szpeleoterápia javára állítottak ki.

Balázs Lajos vezetésével még Pozsgai Sándor és Oláh Zoltán vállalkoztak a munkára (mindketten falusi fiatalok). Szeptember közepére a munkahely nagyon omlásossá vált.

A SZÉL-YUK BONTÁSA

A Keserű-tó melletti szomszédos töbröben a bontás Jakucs László javaslatára kezdődött: ez volt a 3.számú munkahely. A Szél-lyuk nevében sokatfgérő volt. A hajdani öregek itt hűtötték ivóvizüket és élelmüket, nyáron hideg levegő áramlott ki a lyukból. (Az idősebb falusiak sokat dolgoztak errefelé, mert korábban ez megművelt terület volt). A töbröt alakja miatt stadionnak neveztük. A hajdani tulajdonos (aki földjét "önként" vitte a tsz-be) megmutatta a Szél-lyuk helyét, amelyet akkor már agyagos kitöltés takart.

Az aknamélyítés három napig tartott, huzat sehol. Ennél biztatóbb helyet kerestünk.

A NEGYEDIK MUNKAHELY

A tüzéreknél illendő a találat három lövésen belül, a karszton negyedik munkahelyen barlangot találni nem rossz. A falu újabb pénzt gyűjtött, most már becsületbeli ügy volt a feltárás. Mindegy, csak barlang legyen. Az ígéret földjét az öregek Koller néven emlegették. Ez a Dász-töbör, azaz "Dáz-teber".

Senkit nem tartott vissza a két év előtti két beomlott akna. Szeptember 21-én beindult az aknamélyítés. Most Lajos bizonyított: lehet masszív ácsolatot építeni ebben az omladékos anyagban is. Jakucs Laci ismét érdeklődött a feltárásról, telefonált Csupor Pistának a tanácsra. Már tizenöt méter mélyen vagyunk, hangzott a megnyugtató válasz. Az örömhír mellbevágó része ezután következett: ... de nem a Szél-lyukban, hanem a Dász-töbörben. A korábbi két akna balsikere után Jakucs leghatározottabban a munka abbahagyását ajánlotta. Lehetetlennek tartotta, hogy azon a ramaty kőgörgetegen ember átjusson.

A mindenre elszánt barlangász ilyenkor azt mondja: ...nincs lehetetlenség, csak tehetetlenség. A hazaindulók ilyenkor maradnak, hogy foggal körömmel kiássák a barlangot. Negyven év távlatából nézve Jakucs Laci magatartása egy felelős vezető józan megítélését tükrözte. Volt benne egy rutinos előrelátás is, hiszen tényleg komoly sérülések történtek az ezt követő szakaszban (amelyeket könnyen egy vezető nyakába varrhatnak...). Volt talán benne egy prófétai előrelátás is, már ami a barlangászok lelkivilágát illeti.

Ami ezután következett, az nemcsak harc a barlangért, hanem sokszor harc volt a túlélésért is. Meg kellett gondolni minden kő megpiszkálásának lehetséges következményeit is. Október második felétől egyre biztatóbb is lett a feltárás. Természetesen egyre veszélyesebb is. November elején Lajos és Pista súlyosan megsérültek, segítséget is kértek Pestről. Természetesen nem mentőt kértek, hanem barlangászokat, akik a sérültek helyett bontanak. Azért nem részletezem, mert a kiosztott könyvet úgysem tudjátok majd letenni, ha kinyitjátok.

LEDŐL AZ "UENKÁ"

1954. november 14., vasárnap

Jóbalettünk a karszittal, főleg annak omlékony üregeivel. Az "uenká"-t pedig pórázra kötve szeretjük, tiszteljük és kirángatjuk (mert útban van. Nekünk minden "uenká" útban van.)

A barlang omladékos patakmederrel kezdődött, majd magasabbá vált. Az első cseppkő mintegy félméteres volt. Ez a szakasz ma már nem járható, a kutatótáró már a következő év nyarára beomlott. Az első nagyobb terem, a Mágnes-terem, ebbe csatlakozik be a bejárati lejtakna. A három és fél hónapos küzdelem után Dénes ezen a helyen eszmélt rá, hogy bejutott a barlangba.

- "Gyertek fiúk, megvan a barlang" ...kiabált vissza, bele az omladékhalmazba. Itt már régóta gyakorlattá vált, hogy szétoszolva mozog a csapat, akár egy aknamezőn: tartózkodni kellett minden felesleges mozdulattól. A hátrébb levők mentenek, segítséget hoznak, ha omlás van. Az elővájár és segítője teljesen rábízta életét a többiekre, mert nélkülük esetleg soha sincs visszaút. Csoportunk sorrendje kifelé: Balázs Lajos, Stefanik Gyuszi, Pozsgai Sanyi, Csupor Pista (ez utóbbi barátunk friss piros vér formájában volt jelen a köveken, a szpeleokrimi részleteit a kiosztott könyv 97 - 102 oldalain találjátok). Tehát a felfedezőcsapat négytagú volt.

A Meseország és a Sörösüvegek elhagyása után a barlangkutatás történetének egyedülálló eseménye következett: volt egy szűz barlang, voltak felfedezők, valamint karbidlámpák dugig tele karbidmésszel valami csodálatos félhomályban. Tapasztalat és helyismeret hiányában most is ott lennének a sötétben. Csupor Pista biztosan állított volna egy emléktáblát - négy névvel, ő maga ugyanis - sérülése miatt - a mentésre teljesen alkalmatlan volt.

A sötétből előkészítőt természetesen a bepólyált sérült várta. Ekkor bekövetkezett a szpeleoterápia csodája: Pistát nem lehetett többé visszatartani. A barlangba vetett hite felülkerekedett fájdalmain. Sziszegve, fogát összeszorítva átmászott a mai Létrás-terem. A következő zászló-erdőnél, maga kérte barátait, siessenek tovább, nem akarja lassítani a felfedezést. Egy belső hang figyelmeztette, "eddig és ne tovább"... mintha érezné a közeledést a Kuszodához (aki nem ismerné: 64 méter laposkúszás vízben + friss fej- és kéz-sérülés).

Természetesen az emléktáblán ötüik nevét találjátok, mert nálunk a csapatától elválaszthatatlan a velük lélekben száguldó sérült társ. A "csak a teste" (Gárdonyi-féle definíció) kategóriában a felfedezők száma 4 és 5 közötti, de ezt az aritmetikát élő emberekre sohasem alkalmazzuk.

A felfedezők első bejárása a Pokolig nagyjából azonos a kapcsolódó túrán bemutatottakkal (Felfedező-ágot, Meseországot kivéve). A felső ágak, Gyöngyfolyó, Kis-Kuszoda bejárása hamarosan megtörtént.

A barlang felfedező-ága és a korábbi munkahelyek rengeteg súlyos balesete megtanította óvatosságra a csoportunkat: az utolsó nagy kővel, az "uenká"-val tisztelettel kell bánni, sőt tisztes távolságból szabad csak vele foglalkozni. Ez ennek a felfedezésnek különlegessége. Dénes kötéllel körülhurkolta, mindenkit hátraküldött, ő maga is tisztelettel hátrajött. A követ egyszerűen ki kellett rángatni a helyéről. Nyár közepe óta a csoport minden kitartó tagja egészen közélről ismerkedhetett a "Guillotin" karsztos változatával, a gyengébb idegzetűek már az elején elmenekültek. A megmaradt legkitartóbbak sikere ezen az óvatosságon múlt.

Csekő Árpád
okl. fizikus
Budapest
Böszörményi u. 3/a
H-1126

THE EXPLORATION OF THE ÉGERSZÖG SZABADSÁG CAVE

by

Á.K. Csekő

SUMMARY

The newborn Kinizsi Speleoclub focussed all his efforts in order to explore a cave in the Égerszög karst region. Recently this site forms part of the Aggtelek National Park (North-East Hungary). The exploration lasted 3 and half months, and on the 14-th of November, 1954. the cave was discovered at

site No 4. The exploration finish required professional approach and full day manpower provided by the speleoclub. The cave became the third largest one of the region. The head of the club, Dénes Balázs presented a book of 128 pages on the topic in order to celebrate the 40-th Anniversary.